

JURISPRUDÈNCIA DEL TRIBUNAL SUPREM

Primer semestre de 2017

Eva Pons Parera*

Agustí Pou Pujolràs**

Resum

El text recull el comentari de les resolucions del Tribunal Suprem que afecten els usos i els drets lingüístics i el règim jurídic de la llengua, dictades durant el primer semestre del 2017 (del gener al juny de 2017).

Paraules clau: jurisprudència; Tribunal Suprem; dret lingüístic; llengua oficial.

JURISPRUDENCE ON SUPREME COURT

Abstract

The text includes comments about the judgments that affect the uses, the linguistic rights and the legal system of the language given by the Spanish Supreme Court during the first half of the year (between January and June 2017).

Keywords: Jurisprudence; Spanish Supreme Court; Linguistic Law; official language.

* Eva Pons Parera, professora de dret constitucional de la Universitat de Barcelona. evapons@ub.edu

**Agustí Pou Pujolràs, professor associat de filologia catalana de la Universitat de Barcelona. agustipou@ub.edu

Citació recomanada: PONS PARERA, EVA; POU PUJOLRÀS, AGUSTÍ. «Jurisprudència del Tribunal Suprem. Primer semestre de 2017». *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 68, 2017, p. 255-266. DOI: [10.2436/rld.i68.2017.3023](https://doi.org/10.2436/rld.i68.2017.3023).

En el primer semestre de 2017 hem localitzat un gran nombre de resolucions del Tribunal Suprem que incideixen de manera directa i indirecta sobre la llengua, però, igual que en els darrers períodes, no n'hi ha que estableixin línies doctrinals rellevants noves pel que fa al seu règim jurídic.

Agrupem les resolucions en els blocs següents:

1 Requisits lingüístics en la contractació administrativa dels ens locals

La Sentència de 14 de febrer de 2017 examina la possibilitat dels ens locals de regular requisits lingüístics per als licitadors en el marc de la contractació pública. La controvèrsia té per objecte un acord de l'Ajuntament de Lasarte-Oria de l'any 2014 que aprova una modificació de l'ordenança reguladora de 2010. Es tracta segurament de la resolució més destacada de la present crònica, que es projecta sobre una normativa de contingut lingüístic adreçada a subjectes privats que exerceixen funcions públiques. El TS mostra una voluntat de pronunciar-se sobre el fons del recurs interposat per l'advocat de l'Estat –en contra del criteri material d'inadmissió sostingut pel TSJ del País Basc– i assenyalava certs límits genèrics que condicionen l'actuació de les administracions locals en l'àmbit indicat, sense entrar a analitzar en concret la compatibilitat entre l'ordenança municipal i la legislació lingüística basca. La conseqüència és que, malgrat l'estimació del recurs, amb la cassació de la sentència d'instància, el contingut de l'Ordenança es manté inqüestionat.

2 Nacionalitat i asil

La denegació de l'accés a la nacionalitat per residència per manca de coneixement suficient del castellà (o «la llengua») motiva set recursos durant aquest semestre. Com notàvem en cròniques anteriors ([núm. 67 de la Revista de Llengua i Dret](#), de juny de 2017, pàg. 375-376), el TS, un cop consolidada la doctrina jurisprudencial sobre el tema (que es reproduïx, per exemple, en una de les quatre, la [ITS d'11 de gener de 2017](#)) inadmet els recursos de cassació, sense entrar a analitzar-ne els fons. Els únics elements destacables són, doncs, de caràcter circumstancial. Així, el fet que només en una de les ITS d'11 de gener 2017, totes referides a estrangers residents en municipis de Catalunya, consti la valoració prèvia per part del jutge del Registre Civil del coneixement del català com un element d'arrelament. La importància que els tribunals atorguen a l'informe del jutge encarregat del Registre per valorar el grau d'integració del sol·licitant motiva, en una altra [ITS d'11 de gener](#), la retroacció de les actuacions per solucionar la manca de precisió d'aquest informe.

Ressenyem dues interlocutòries en matèria d'asil, datades l'1 de febrer de 2017, en què, d'una banda, se suscita la distinció entre els requisits de la sol·licitud de nacionalitat i els requisits de la petició d'asil; i, d'una altra, es valora la llengua com un factor rellevant a l'hora de validar la procedència geogràfica declarada pels sol·licitants.

3 Garanties lingüístiques en el dret de defensa

Diverses sentències resolen al·legacions sobre la vulneració del dret de defensa en relació amb diferents tipus d'irregularitats, com la falta de traducció d'alguns documents per a un acusat que desconeix el castellà, el suposat desconeixement del castellà dels testimonis de càrrec, la presència de proves en idioma no oficial a les actuacions o la falta de traducció d'un atestat en català per a una part que desconeix aquesta llengua. La doctrina aplicada segueix el criteri que hem anat assenyalant en aquesta crònica d'acord amb el qual només es pot apreciar una lesió del dret de defensa per motius de llengua quan la lesió del dret de defensa hagi estat real i efectiva i no per simples irregularitats. També destaquem, com a paràmetre de valoració, que el TS fa servir per apreciar la falta de lesió d'aquest dret, el temps de residència de l'acusat a l'Estat espanyol.

4 Valoració de la llengua oficial pròpia en la provisió de places en l'àmbit de la justícia

Les dues sentències recollides en aquest apartat contenen apunts col·laterals sobre la valoració del coneixement idiomàtic per a l'accés a places judicials. La Sentència de 10 de març enjudicia la impugnació contra la designació del president de l'Audiència Provincial de Barcelona, presentada per la candidata no escollida. Entre els raonaments que fa servir el Tribunal per ratificar el candidat escollit es menciona que té el mèrit

de català, per bé que no es posa en relació amb el mèrit que presenta la recurrent. Tal com s'ha comentat en altres cròniques, en aquestes provisions de places el coneixement de la llengua pròpia serveix sobretot per justificar l'elecció adoptada per altres motius; en canvi, quan no concorre aquest mèrit en el candidat escollit, ni s'esmenta aquesta mancança. La segona sentència, de 31 de maig, es fa ressò de la necessitat que el candidat escollit per ocupar una plaça de jutge en el Tribunal Europeu de Drets Humans sàpiga una de les llengües del Tribunal i tingui coneixement passiu de l'altra. Necessitat, val a dir, que s'oblida quan es tracta de places judicials radicades a les comunitats autònomes amb llengua oficial pròpia.

5 La llengua en conflictes laborals

Les interlocutòries que recollim posen fi a un conflicte laboral en l'àmbit de la normalització lingüística que ja vam ressenyar en cròniques anteriors. El conflicte és entre els professors de gallec contractats per la Xunta gallega, que reclamen, i els tribunals els l'estimen, el reconeixement d'una relació d'índole laboral entre ells i l'Administració que contractava els seus serveis. El TS ratifica les decisions dels tribunals d'instància que reconeixien aquesta relació de caràcter laboral. Encara que sigui una qüestió sense implicació jurídica directa en el règim de la llengua, cal advertir la precarietat en què se sustentava el foment de l'aprenentatge del gallec i el volum judicial del conflicte, que amb les resolucions que aquí mencionem ja arriben a 51.

6 Marques

Recollim una resolució sobre marques, la Interlocutòria d'1 de març de 2017, que, tot i que inadmet el recurs per falta d'interès cassacional, reproduïx passatges de la sentència d'instància en què l'idioma de la denominació té relació amb l'admissió al Registre de Patents i Marques. Com es pot constatar i com hem anat dient en les successives cròniques, el criteri segons el qual les denominacions en vocables en llengües estrangeres són considerats noms de fantasia queda molt modulats en funció de les particularitats del cas concret i de la semblança del mot en llengua espanyola i del coneixement que la societat en té. En aquest cas, s'aprecia una percepció social diferent entre les marques en castellà i català (niños/nens) i l'anglesa «boys» (coneguda per la societat i propera al mot castellà «chicos»).

També apuntem aquí, sobretot perquè hem referit altres litigis en cròniques anteriors en relació amb la marca «Toro» ([núm. 66 de la Revista](#), pàg. 352-353, i [núm. 67](#), pàg. 380), la [Sentència de 18 de gener de 2017](#), que resol el judici sobre la compatibilitat entre les marques «Toro» i «Badoro». El TS, igual que el tribunal d'instància, aprecia que són compatibles i diferenciades per designar la mateixa categoria de productes.

7 Diferències en les versions lingüístiques del dret europeu

La [Sentència del TS 16 de febrer de 2017](#), que només reportem en aquesta introducció, tracta un supòsit ja analitzat en el marc d'aquesta crònica, relatiu a les dificultats interpretatives derivades de l'existència de diferents versions lingüístiques de la Decisió marc 2008/675/JAI del Consell, en relació amb l'obligatorietat o no d'acumular les condemnes penals imposades per tribunals espanyols i per tribunals d'altres estats membres de la UE, habitualment en relació amb membres de bandes terroristes. El debat processal que inclou l'actual resolució és coincident amb el de les sentències de 18 de novembre i 29 de setembre de 2015 ([núm. 65 de la Revista](#), pàg. 232-233) i de la de 25 de febrer de 2016 ([núm. 66 de la Revista](#), pàg. 346-347), si bé ara el TS pretén sistematitzar i precisar, en un text de vint-i-cinc pàgines, la seva doctrina sobre el tema.

8 Documents en català en les actuacions davant del Tribunal Suprem

En aquesta introducció recollim la [Sentència del TS de 18 de gener de 2017](#), sobre un procediment relatiu a dret urbanístic, que en els antecedents de fet fa esment a la provisió per la qual s'envien a traduir al castellà uns documents en català que constaven a l'expedient que enjudicia el Tribunal Suprem. Del text sembla desprendre's que les actuacions no es retornen al jutjat d'origen, com s'esdevé sovint, sinó que es fa en el mateix servei de traducció del Tribunal Suprem, que proveeix la Generalitat de Catalunya.

9 Associació de la llengua pròpia amb delictes de terrorisme

Només mencionem en aquesta introducció la [Sentència del TS d'11 de gener de 2017](#), relativa a un judici pel delictes de participació en activitats d'adoctrinament dutes a terme per l'organització terrorista ETA. En diversos punts de la resolució es transcriuen paraules i breus passatges en eusquera emprats per l'encausat o altres membres de la banda, i es dona la traducció al castellà. Com s'ha apuntat en altres ocasions (per exemple, en el [núm. 61 de la Revista](#), pàg. 224), l'encreuament de la imputació de conductes delictives i l'eusquera constitueix una mala notícia per a la consideració social de l'idioma. Però també segurament l'enjudiciament del delictes en la mateixa llengua dels encausats, que és la llengua oficial i pròpia de la comunitat autònoma, seria un argument legitimador més en l'exercici de la justícia.

Per accedir als textos de les sentències de la base del Cendoj, primer s'ha d'obrir el cercador de la base de dades (<http://www.poderjudicial.es/search/indexAN.jsp>) i després clicar l'enllaç que té cada resolució ressenyada. Per facilitar aquesta operació consignem aquesta adreça en cada resolució o bloc de resolucions. D'aquesta manera es pot baixar el text sense haver de fer servir l'opció de copiar l'identificador de la resolució a la casella «Texto a buscar», del mateix cercador.

1 Requisits lingüístics en la contractació administrativa dels ens locals

[Sentència del Tribunal Suprem de 14 de febrer de 2017. Sala Contenciosa Administrativa. Secció 4a. Ponent: Jose Luis Requero Ibañez. Ref. Cendoj: 28079130042017100071](#)

[Enllaç al cercador de jurisprudència del Cendoj](#)

L'advocat de l'Estat recorre contra la Sentència de 2 de desembre de 2014 del Tribunal Superior de Justícia del País Basc (Sala Contenciosa Administrativa, Secció 1a), que va desestimar la impugnació estatal contra l'Acord de 9 de juliol de 2014 de l'Ajuntament de Lasarte-Oria, de modificació de l'Ordenança reguladora dels requisits lingüístics per als contractes administratius de l'Ajuntament, aprovada inicialment l'any 2010, per adequar-la a la normativa nova en la matèria, pel que fa a la regulació d'un tipus concret de contractes de gestió de serveis (Llei de contractes del sector públic, refosa pel Reial decret legislatiu 3/2011, de 14 de novembre, LCSP). El recurs de cassació conté un únic motiu emparat en l'article 88.1.d de la LJCA, per infracció de diversos articles de la llei jurisdiccional i de la jurisprudència.

L'Advocacia de l'Estat sosté la incompetència de l'Ajuntament per regular tant la normalització lingüística com la contractació administrativa, a més d'imputar a l'Ordenança un caràcter discriminatori, desviació de poder i infracció per les clàusules model regulades de l'article 118 LCSP, quant al concepte de «condicions especials». La Sentència d'instància no va pronunciar-se sobre aquestes al·legacions, atès que va desestimar el recurs per dos motius formals: primer, perquè la demanda atacava l'Ordenança en la seva integritat, sense concretar quins preceptes incorrien en les infraccions esmentades; i, segon, pel fet que es plantejava de forma abstracta, tot aprofitant la reforma de 2013 per atacar-la en aspectes ja presents en la redacció originària de 2010. El tribunal d'instància imposava les costes processals a l'Estat.

El debat processal de la Sentència ressenyada s'inicia amb l'anàlisi d'aquesta segona qüestió procedimental (FJ 7 a 10), això és, la possibilitat d'impugnar un reglament, arran d'una modificació posterior, que ataquí continguts previs a la reforma. El TS dona una resposta positiva a aquesta qüestió, després d'admetre l'aplicació del termini general de dos mesos (art. 46 LJCA), i els arguments contraris que es podrien fonamentar en l'existència de l'anomenada «qüestió d'il·legalitat» (art. 27 LJCA) i el compliment per l'ens local del que preveu la legislació de règim local (art. 56). Aquesta resposta, que sembla molt lligada al cas i poc generalitzable, es fonamenta en la «tècnica normativa» utilitzada per l'Ajuntament, que consisteix en l'aprovació l'any 2014 d'un text complet o consolidat de l'Ordenança, i no un text separat amb els articles reformats de l'Ordenança de 2010. Un argument que no deixa de plantejar dubtes, i que el mateix TS «il·lustra» amb una directriu de tècnica legislativa de què s'ha dotat l'Administració estatal –de «preferència» de l'aprovació d'una nova disposició a la coexistència de la norma originària i les modificacions posteriors–, que en tot cas ni vincula ni és extensible a l'Administració local afectada per la impugnació. Sobre la base d'aquest argument, cassa i anul·la la Sentència d'instància, la qual cosa permet al TS enjudiciar els temes de fons que la Sentència TSJPB no va entrar a examinar. Tanmateix, el resultat d'aquesta anàlisi substantiva de

l'Ordenança municipal (FJ 11 a 18 de la Sentència) no té, finalment, cap efecte sobre la validesa de la norma, en no acollir-se les imputacions formulades per l'advocat de l'Estat.

En primer lloc, el TS rebutja l'argument de l'advocat de l'Estat relatiu a la manca de competència local per regular la normalització lingüística, i recorda que la Llei basca 1/1982, de 24 de novembre, de normalització de l'ús de la llengua basca ja preveu els plans de normalització aprovats pels ens locals i que, en concret, la matèria regulada per l'Ordenança qüestionada té una cobertura en el Decret basc 86/1987 (art. 18.d, relatiu a mesures en matèria de contractació, en particular, les tendents a garantir que els serveis públics que comporten una relació directa amb l'usuari i s'executin per tercers siguin prestats als ciutadans en unes condicions lingüístiques similars a les que siguin exigibles per a l'administració corresponent). Escau notar que el Tribunal refereix la STS de 21 de setembre de 1998, que conté una doctrina restrictiva sobre l'àmbit d'actuació dels ens locals en la normalització lingüística, que utilitza el criteri de l'interès supralocal ([núm. 32 de la Revista](#), de desembre de 1999, pàg. 290-292), però ho salva aquí atenent al caràcter concret de la matèria regulada per l'Ordenança: «En el caso presente no se está ante una normativa generalizadora, sino ante una Ordenanza que aborda un ámbito muy concreto y que trae su causa del régimen jurídico regulador del uso y normalización de la lengua vasca, en concreto del artículo 18 del Decreto autonómico 86/1987, completado con los instrumentos de actuación antes citados. Por tanto, de haber algún exceso habría que alegarlo –e indagarlo– respecto de ese conjunto normativo que sirve de cobertura, lo que excede de la competencia de esta Sala al ser Derecho propio del País Vasco.» (FJ 12).

Més important, per la novetat del tema dins la jurisprudència del TS, és la desestimació de la tesi relativa a la manca de competència local per regular la contractació administrativa. Sobre aquest punt, en la Sentència es conjuminen arguments específics –centrats en l'abast limitat de l'Ordenança–, però també afirmacions dotades d'un caràcter més general que avalen la possibilitat de les administracions d'establir exigències lingüístiques als licitadors en el marc de la contractació pública, sempre que es tracti d'una regulació conforme amb la normativa general sobre la normalització lingüística. Pel seu interès, en reproduïm íntegrament el FJ 13:

«DECIMOTERCERO.- El segundo aspecto general en el que se impugna la Ordenanza se refiere a que, mediante tal norma, la Corporación demandada regula un aspecto de la contratación administrativa, para lo que carece de competencia. Tal motivo también se desestima por las siguientes razones: 1º Es obvio que al Estado le corresponde la competencia para aprobar la legislación básica sobre contratos administrativos ex artículo 149.1.18ª de la Constitución y que su desarrollo le corresponde a la Comunidad Autónoma [cf. artículo 11.1.b) del Estatuto de Autonomía del País Vasco aprobado por Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre]. 2º La Ordenanza impugnada no es una suerte de reglamento general de contratación local en el ámbito del Ayuntamiento demandado. Regula un aspecto muy concreto y con la cobertura antes expuesta, de la que se deduce un mandato para implantar ciertas medidas de normalización lingüística para la contratación de un concreto tipo de contratos de gestión de servicios. 3º De esta forma que sus determinaciones podrían haberse incorporado, tratándose de la gestión indirecta de servicios municipales, directamente en el clausulado de cada pliego de condiciones administrativas particulares aplicable a cada contrato ex artículo 115 texto refundido LCSP , luego si se ha hecho en una norma general, aplicable a esos contratos, y no contrato a contrato, se gana en certeza y se da seguridad jurídica. 4º La consecuencia de lo dicho es que si el Ayuntamiento está apoderado desde la normativa autonómica expuesta para adoptar medidas de normalización y debe adoptarlas en relación a la forma de prestación de servicios, si éstos se prestasen directamente su regulación afectaría al régimen de empleo público, pero si la gestión es indirecta, afectará a las exigencias para lograr la adjudicación del contrato. 5º Otra consecuencia es que no es un exceso que se regule el uso de la lengua cooficial en cuanto a los requisitos de los licitadores, ni se trata de determinar si son condiciones particulares: lo que prevé la Ordenanza es que en los pliegos se haga presente el régimen de normalización y, como se ha dicho ya, no se ha cuestionado si la Ordenanza infringe ese régimen.»

Pel que fa al tercer argument, relatiu a la desviació de poder, el TS entén que ha de decaure a partir del reconeixement previ de la competència local per actuar en l'àmbit lingüístic regulat (FJ 15).

Finalment, en relació amb les al·legacions de l'advocat de l'Estat relatives a la vulneració de l'article 14 de la CE, pel caràcter discriminatori de l'Ordenança, el TS coincideix amb el tribunal d'instància pel que fa al caràcter excessivament genèric de la impugnació, que no precisa quines previsions concretes de la norma

qüestionada pot comportar una exclusió discriminadora antijurídica de licitadors (FJ 17). És important notar que el TS admet, a efectes de legitimar els requeriments lingüístics imposats als particulars, l'analogia entre els serveis que són objecte de gestió indirecta i els serveis que presten les administracions directament a través dels seus funcionaris o treballadors. Tanmateix, la nota negativa és la concepció tan restrictiva que traspuja aquesta jurisprudència quant a l'exigibilitat d'una capacitació lingüística en la llengua oficial pròpia del territori, que es concep generalment com un mèrit i només per a llocs justificats pel tracte amb el públic com un requisit. Aquesta concepció, que després de la STC 165/2013, de 23 de setembre (sobre la reforma de la Llei de funció pública balear), no troba un contrapès o element de tensió en la jurisprudència del Tribunal Constitucional, aprofundeix i legitima la desigualtat i subordinació de les llengües oficials enfront de la llengua castellana, protegida per un deure general de coneixement, que el TS no s'oblida de recordar:

«DECIMOSEXTO. - Así en cuanto a la infracción del artículo 14 de la Constitución se está ante una infracción genérica, sin razonar en qué medida la Ordenanza lo infringe, bien en perjuicio de los licitadores, bien de los usuarios. Como se ha dicho ya, se está ante servicios que son objeto de gestión indirecta y también se ha dicho que si la gestión fuese directa se estaría ante un problema referido para la cobertura de plazas de empleados públicos. Pues bien, al caso de autos le es aplicable, por analogía, la jurisprudencia referida a ese segundo aspecto que puede resumirse en estos términos: 1º La regla general es que puede valorarse como mérito no eliminatorio el conocimiento de lenguas cooficiales diferentes al español. 2º El conocimiento del idioma cooficial en los procesos selectivos forma parte del concepto de “mérito y capacidad” del artículo 103.3 de la Constitución, si bien su exigencia debe hacerse desde el principio de proporcionalidad, lo que se traduce en estar al tipo o nivel de la función o puesto a desempeñar. 3º Es contrario al derecho de igualdad en el acceso a la función pública exigir un nivel de conocimiento del idioma cooficial autonómico que no guarde relación alguna con la capacidad requerida para desempeñar la función de que se trate. 4º Por tanto, sólo para determinadas plazas cabe que sea eliminatoria la prueba de conocimiento del idioma cooficial de la respectiva Comunidad Autónoma, para así garantizar el derecho del administrado a usarlo ante la Administración. 5º Es discriminatorio exigir el conocimiento del idioma cooficial para cubrir plazas no vinculadas directamente con la utilización por los administrados de ese idioma. Esto exige valorar en cada caso las funciones asociadas a cada plaza y el conjunto de los empleados de un determinado servicio. Por tanto, si no hay posibilidad de ejercer ese derecho por parte del ciudadano es cuando puede garantizarse que alguno de los empleados hable el idioma propio de la Comunidad, siempre desde el deber constitucional de conocer el castellano. 6º De no mediar alguna de estas circunstancias rige la jurisprudencia que considera discriminatoria la exigencia del conocimiento de los idiomas de las Comunidades Autónomas con carácter obligatorio, expreso o implícito.»

Una resposta negativa similar rep l'al·legació que les clàusules model regulades no inclouen «condicions especials» en el sentit de l'article 118 de l'LCSP, quan «de nuevo lo litigioso no se ventila en el terreno de la contratación, sino en el del régimen jurídico de la normalización lingüística» (FJ 18).

2 Nacionalitat i asil

[Interlocutòria del Tribunal Suprem d'1 de febrer de 2017. Sala Contenciosa Administrativa. Secció 1a. Ponent: Diego Córdoba Castroverde. Ref. Cendoj: 28079130012017200602](#)

[Interlocutòria del Tribunal Suprem d'1 de febrer de 2017. Sala Contenciosa Administrativa. Secció 1a. Ponent: Diego Córdoba Castroverde. Ref. Cendoj: 28079130012017200228](#)

[Enllaç al cercador de jurisprudència del Cendoj](#)

Aquestes dues resolucions inadmeten recursos de cassació en matèria d'asil. Des de la perspectiva lingüística, però, el motiu d'interès varia. En la primera, es recull l'apreciació de l'Audiència Nacional que remarca la no coincidència entre els requisits exigibles per acreditar la integració social en el marc del procediment d'accés a la nacionalitat, quant al coneixement de la llengua, i els fets i les circumstàncies que cal acreditar per fonamentar la sol·licitud d'asil, en dir: «[...] El arraigo del recurrente en España y el hecho de que entienda y hable la lengua castellana son circunstancias ajenas a los requisitos para el reconocimiento de la condición de refugiado y el otorgamiento de la protección internacional que solicita.» (ITS d'1 de febrer de 2017, FJ 3).

En la segona interlocutòria citada, el tribunal *a quo* destaca la importància de la llengua com a element de contrast de la procedència geogràfica i la veracitat del relat de persecució d'un matrimoni del Sudan. En contra de l'opinió del Ministeri de Justícia, el fet que els sol·licitants no parlin àrab –el conflicte de Darfur s'origina per la persecució pels àrabs dels africans negres de la zona, amb el suport del govern del Sudan– i a l'hora declarin parlar una mica d'anglès i entre ells masalit, llengua parlada en la zona fronterera entre el Sudan i el Txad, «nos parece muy relevante, pues el aprendizaje de un lenguaje típico de la zona es un claro indicador del lugar de procedencia». Tanmateix, es corrobora el criteri del Ministeri en el sentit de no constar acreditada documentalment la nacionalitat d'origen, atès que el certificat matrimonial era redactat en anglès, mentre que en el país d'origen la llengua emprada en els documents oficials és l'àrab (ITS d'1 de febrer de 2017, FJ 4).

3 Garanties lingüístiques en el dret de defensa

[Sentència de 12 de gener de 2017. Sala Penal. Secció 1a. Ponent: Joaquín Giménez García. Ref. Cendoj: 28079120012017100023.](#)

[Sentència de 18 de gener de 2017. Sala Penal. Secció 1a. Ponent: Luciano Varela Castro. Ref. Cendoj: 28079120012017100021.](#)

[Sentència de 3 d'abril de 2017. Sala Penal. Secció 1a. Ponent: Alberto Gumersindo Jorge Barreiro. Ref. Cendoj: 28079120012017100226.](#)

[Sentència de 28 d'abril de 2017. Sala Penal. Secció 1a. Ponent: Joaquín Giménez García. Ref. Cendoj: 28079120012017100344.](#)

[Sentència de 29 de juny de 2017. Sala Penal. Secció 1a. Ponent: Francisco Monterde Ferrer. Ref. Cendoj: 28079120012017100509.](#)

[Enllaç al cercador de jurisprudència del Cendoj](#)

Les resolucions que reportem segueixen la línia doctrinal que hem anat destacant des de ja fa anys ([núm. 67 de la Revista](#), pàg. 376-377): la intervenció de traductors i intèrprets en el procediment a fi que no es produeixi indefensió de la persona encausada, que prohibeix l'article 24.1 de la CE, s'orienta en un sentit poc formalista, de manera que la falta d'intervenció d'un tècnic lingüístic es considera rellevant quan es produeix una lesió substantiva del dret que minvi de manera real i efectiva el dret de defensa. Les irregularitats sense incidència en la dimensió material del dret es consideren defectes formals que no queden coberts pel dret constitucional. Així mateix, la jurisprudència ressenyada també recull i interpreta en aquest sentit la Llei orgànica 5/2015, de 27 d'abril, per la qual es modifiquen la Llei d'enjudiciament criminal i la Llei orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial, per transposar la Directiva 2010/64/UE, de 20 d'octubre de 2010, relativa al dret a interpretació i a traducció en els processos penals, i la Directiva 2012/13/UE, de 22 de maig de 2012, relativa al dret a la informació en els processos penals, norma que estén les garanties lingüístiques a les diferents fases de l'encausament penal i que s'orienta precisament a fer real la comprensió del procediment per part de la persona investigada.

A banda d'aquesta dimensió lingüística troncal del dret de defensa (comprensió del que diu la persona detinguda i encausada), les resolucions que recollim també aporten altres aspectes lingüístics relacionats amb el dret de defensa, com ara la falta de traducció d'algunes actuacions a fi que el tribunal pugui jutjar correctament o la falta de comprensió d'altres intervinents del procediment, com ara els testimonis de càrrec. En tots aquests casos el Tribunal sempre aplica la doctrina esmentada de la dimensió substantiva de la pràctica o de la incidència per determinar si s'ha pogut produir una vulneració de la tutela judicial efectiva.

La resolució doctrinalment més rellevant és la Sentència de 29 de juny. En un judici de robatori amb força a les coses, tot i que l'acusat sol·licita intèrpret de rus, se li notifica només en castellà l'escrit d'obertura del judici i el d'acusació del fiscal, cosa que, tal com reconeix el tribunal de cassació, incompleix l'article 123.1.d de la Llei d'enjudiciament criminal. L'acusat afirma que aquesta circumstància li impedeix demanar un reconeixement per part del metge forense com a prova per a l'acte del judici. El tribunal d'instància li va desestimar la petició de nul·litat que va formular per aquest motiu perquè va entendre que del conjunt

d'actuacions que va fer l'acusat es despenia que entenia suficientment el castellà i que, en tot cas, durant el judici va estar assistit per un intèrpret.

El TS acull el relat fàctic i els arguments del tribunal d'instància i recull la doctrina sobre aquesta qüestió:

«3. Ante ello, poco se puede añadir a lo razonado por el tribunal de instancia puesto que la única indefensión con la trascendencia constitucional que se pretende, es la indefensión material y no la meramente formal. En este caso en principio, se podría hablar de indefensión formal por el incumplimiento del deber de traducción que impone el citado art. 123.1.d) LECr., pero no de indefensión material que exige la efectiva privación de algún medio de defensa o su limitación. El artículo 6 del Convenio Europeo de Derechos Humanos dentro del derecho a un proceso equitativo, establece el derecho del acusado a ser informado en una lengua que comprenda y de manera detallada, de la naturaleza y de la causa de la acusación formulada contra él (art. 6.3.a), así como el derecho a ser asistido gratuitamente de un intérprete si no comprende o no habla la lengua empleada en la audiencia (art. 6.3.e). Haciéndose eco de tal precepto así como de diversas Directivas que lo contemplan, la LO 5/2015 –en vigor desde el 28-10-2015–, introduce el nuevo art. 123 regulador de los derechos de los imputados que no hablen el castellano o la lengua oficial en la que se desarrolle la actuación “derecho a ser asistidos por un intérprete que utilice una lengua que comprenda durante todas las actuaciones en que sea necesaria su presencia, incluido el interrogatorio policial, el del Ministerio Fiscal, y todas las vistas judiciales; el derecho a servirse de intérprete en las conversaciones que mantenga con su Abogado; el derecho a la interpretación de todas las actuaciones del juicio oral; el derecho a la traducción escrita de los documentos que resulten esenciales para garantizar el ejercicio del derecho a la defensa, considerando que de manera obligatoria (“en todo caso”) se deben traducir las resoluciones que acuerden la prisión del imputado, el escrito de acusación y la sentencia; y en última instancia, el derecho a presentar una solicitud motivada para que se considere esencial un documento.”

4. Por otra parte, y en relación con el derecho a la traducción escrita de los documentos que resulten esenciales para garantizar el ejercicio del derecho a la defensa, se prevé la posibilidad de prescindir de la traducción de los pasajes de los documentos esenciales que, a criterio del Juez, Tribunal o funcionario competente, no resulten necesarios para que el imputado o acusado conozca los hechos que se le imputan, y además con carácter excepcional, dicha traducción escrita podrá ser sustituida por un resumen oral de su contenido en una lengua que comprenda, siempre que quede garantizada suficientemente la defensa del imputado o acusado.»

El TS fa un repàs de totes les actuacions dutes a terme i conclou que es va respectar el dret de defensa de l'acusat. Ressaltem la importància, en el sentit d'estendre i detallar el contingut lingüístic del dret de defensa, de la Llei orgànica 5/2015, abans esmentada, que recull les directives europees sobre aquesta qüestió. Per tot això el TS indica que «atendiendo a la finalidad del precepto, hemos de considerar que falta el presupuesto inicial, es decir, que el acusado no entienda el idioma castellano. Y es que por lo expuesto, no solo el acusado manifestó entender un poco el castellano, sino que en un acto anterior renunció expresamente a la traducción y en otro posterior a éste, contestó sin problema al emplazamiento y requerimiento, sin aludir a su supuesto desconocimiento de la lengua española, algo que por otra parte es normal puesto que llevaba varios años en España donde había sido detenido varias veces e incluso condenado.»

A banda dels propis actes de l'acusat en què sembla manifestar-se que no volia reconeixement medicoforens i que comprenia la situació en cada moment processal, també destaquem el criteri subjacent del Tribunal, que explicita al final, de presumpció de coneixement del castellà, atesa la residència de l'acusat en territori espanyol, criteri que ja hem vist emprat en resolucions ressenyades a la crònica anterior.

Les altres sentències tracten sobre altres aspectes lingüístics del procés relacionats amb la tutela judicial efectiva. La Sentència de 18 de gener de 2017, en un judici per temptativa d'assassinat i lesions, resol sense gaires argumentacions l'al·legació de l'acusat que dos testimonis de càrrec no comprenien el castellà. El TS no troba elements per dubtar que els testimonis comprenguessin i es fessin comprendre en espanyol.

Dues de les altres resolucions fan referència a la falta de traducció de determinades actuacions judicials que consten a l'expedient en un idioma no oficial, de manera que no han pogut ser valorades amb correcció pel tribunal que jutja el cas. En la Sentència de 12 de gener, en un judici per diversos delictes relacionats amb l'assalt i robatori a una casa, es qüestiona el reconeixement de veu que fa directament el tribunal d'instància

d'una conversa mantinguda pels acusats en un idioma estranger. El Tribunal reconeix que el fet que la conversa sigui en idioma desconegut pot dificultar el reconeixement de veu, però que l'audició repetida de la conversa porta a concloure que la persona escoltada era l'acusat que recorre. No es tracta, doncs, d'un reconeixement del que es diu, sinó de la veu del qui ho diu. Per contra, la STS de 3 d'abril, en un procés per tràfic de drogues, queden invalidades les converses en serbocroat per escoltes telefòniques, entre altres motius, perquè no en consta la traducció literal: «Y no sólo porque no están propuestas como prueba por el Ministerio Fiscal, sino porque tampoco consta traducción alguna de ellas en ninguna lengua oficial (la mayoría, están en serbio-croata), ni transcripción fehaciente de su contenido, ni cotejo de éste, limitándose lo transcrito en el procedimiento a lo incluido policialmente en los atestados policiales enviados al Juzgado, en los que obran unas transcripciones no oficiales, y en muchas ocasiones meros resúmenes, sin que conste quién sea la persona que efectúa la traducción». Aquí veiem, doncs, que tot i la tendència és la conservació de les actuacions, en aquest cas, atès que no hi ha cap traducció formal que reporti el contingut del text, s'anul·la la prova, si bé és veritat que això no suposa un canvi substancial en el conjunt del procés.

La darrera sentència d'aquest bloc, de 28 d'abril, aborda l'al·legació d'indefensió per desconeixement del català, llengua en què està escrit un document del procediment substanciat a Catalunya. En concret, en un judici d'un delictes contra la salut pública, l'advocat demana al tribunal d'instància la traducció de l'atestat, escrit en català, al castellà, traducció que se li proporciona el segon dia de judici. Davant l'al·legació d'indefensió, el tribunal d'instància rebutja l'al·legació i el TS ratifica aquest decisió. Entre els motius pel rebuig de la indefensió, hi ha el fet que l'advocat va tenir durant quatre anys l'atestat en català i no en va demanar la traducció fins dos dies abans del judici oral, cosa que fa sospitar al Ministeri Fiscal i al Tribunal que es tracta simplement d'una tàctica dilatòria. La STS reproduïx la sentència d'instància en què s'explicita de manera succinta els motius per denegar la suspensió de la vista per tal com no considerava que es produís indefensió pel motiu lingüístic adduït:

«a) porque con carácter previo su letrado defensor no había efectuado tal solicitud de traducción, b) porque desde el año 2012 ejerce como abogado defensor de estos dos acusados desde que pasaron a disposición judicial en su declaración como imputados en fecha 18 de mayo de 2012 y formulando su escrito de defensa, lo que conlleva el conocimiento del atestado redactado en idioma catalán, c) porque la Sala ofreció al inicio del juicio al letrado la presencia de un interprete que le fuera traduciendo los documentos o folios del atestado sobre los que precisara interrogar al acusado, lo que rehusó el letrado y d) porque la Sala puso a disposición del letrado defensor –lo que si aceptó y utilizó– una traductora la tarde del lunes para que el letrado pudiera obtener una traducción y aclaración de los folios y documentos que interesaba a los fines la práctica de la prueba testifical y documental, conclusiones e informes que se efectuaron al día siguiente 20 de enero de 2016.

Por lo que ninguna indefensión por este motivo pueden haber sufrido estos dos acusados ni tan siquiera potencialmente por la denegación de la suspensión del juicio oral.»

La decisió de l'òrgan judicial d'instància i la ratificació d'aquesta per part del TS són totalment justificades per les raons transcrites. De tota manera, aquest tipus de situacions evidencien la precarietat del català en l'àmbit judicial, que pot ser qüestionat en qualsevol moment per qualsevol de les parts. Advertim, per exemple, que en aquest cas el tribunal jutjador, tot i l'evidència de la tàctica dilatòria de la defensa lletrada, va proveir amb la màxima celeritat una solució a la petició del lletrat (assistència d'un intèrpret i text traduït el segon dia de la vista).

En conjunt, podem concloure que el TS es mostra sempre molt cautelós a l'hora d'estimar la vulneració del dret a la tutela judicial per motius lingüístics, atenent sempre la dimensió material del dret i considerant poc les irregularitats de caràcter formal.

4 Valoració de la llengua oficial pròpia en la provisió de places en l'àmbit de la justícia

[Sentència del Tribunal Suprem de 10 de març de 2017. Sala Contenciosa Administrativa. Secció 6a. Ponent: Pedro José Yagüe Gil. Ref. Cendoj: 28079130062017100007.](#)
[Sentència de 31 de maig de 2017. Sala Contenciosa Administrativa. Secció 4a. Ponent: Celsa Pico Lorenzo. Ref. Cendoj: 28079130042017100244.](#)

[Enllaç al cercador de jurisprudència del Cendoj](#)

Ambdues resolucions contenen mencions molt col·laterals a la valoració de la llengua en l'accés a places jurisdiccionals, en el primer cas a la presidència de l'Audiència Provincial de Barcelona (tot i que no es diu específicament, es pot deduir del text i de la notorietat del cas), i en el segon per seleccionar els juristes que han de constituir la terna proposada per ocupar un lloc al Tribunal Europeu de Drets Humans.

La Sentència de 10 de març de 2017 enjudicia la impugnació del Decret que nomena el president de l'Audiència Provincial de Barcelona, a proposta del Consell General del Poder Judicial. La part actora és l'altra candidata a ocupar aquest lloc. Entre els diferents motius de la impugnació, destaca l'al·legació que s'ha vulnerat la llibertat ideològica, atès que entre els motius de valoració (i desvaloració) de la candidata hi ha la circumstància que va signar el manifest dels 33 jutges a favor d'una interpretació constitucional favorable al dret a decidir. El Tribunal desconnecta aquest fet de la llibertat ideològica en entendre que el nomenament d'un càrrec governatiu com aquest es regeix pel principi de discrecionalitat de l'òrgan valorador (el Consell General) i és lògic que, en el moment que viu Catalunya es valori la neutralitat. Tot i que no sigui estrictament objecte de la crònica, és oportú reproduir alguns dels arguments del Tribunal:

«2ª.- Por la capital y provincia a que alcanzan las funciones de ese cargo, su importancia no puede ser ignorada. Se trata de la capital y provincia más importantes de Cataluña, donde suceden y se adoptan los acuerdos políticos y administrativos más relevantes. Por esa razón, existen allí motivos aún más sólidos para exigir en quién ejerza el cargo una neutralidad más rigurosa.

3ª.- La situación política y social de Cataluña, con sucesos judiciales actuales de relevancia muy notable, no puede ser ignorada por nadie, y menos por el CGPJ, que tiene como una de sus funciones más importantes la del nombramiento discrecional de cargos judiciales, para los cuales parece lógico haya de acudir a los criterios que en su opinión sean los más adecuados para tan grave situación.»

Certament, el Tribunal no s'entreté ni a dissimular la naturalesa totalment política de l'elecció, que accepta i secunda. Ni amaga la seva visió partidista de la neutralitat. És a dir, dona per bo que es rebutgi una candidata a presidenta d'audiència per raó del que pensa i que se n'esculli un per encarar «tan grave situación» (la de Catalunya).

A partir d'aquí enumera els mèrits del candidat escollit que recull l'Acord del Consell General, i que segons el Tribunal constitueixen una motivació suficient per a l'elecció. I aquí és on hi ha la menció incidental a la llengua pròpia, el català en aquest cas, en dir que el candidat escollit també aporta com a mèrit de reconeixement el coneixement del català (el nivell B2, recordem-ho) i del dret civil propi. En coherència amb la seva argumentació, aquests mèrits no els posa en relació amb el nivell de llengua catalana que té l'altra candidata (segurament la comparació hauria estat incòmoda). Una vegada més, doncs, la valoració del reconeixement de la llengua pròpia actua com a element per justificar eleccions preses per altres motius (en aquest cas, polítics). I quan l'òrgan valorador escull candidats sense el mèrit, simplement s'omet la referència. Així recordem les sentències d'1 de juny de 2012 i la de 18 de maig de 2010, que ens apunten una valoració absolutament discrecional d'aquest mèrit. En les primeres, la valoració de la llengua és disponible en funció dels equilibris i les persones candidates que el Consell General del Poder Judicial pot determinar. En la segona, de tres candidats a presidir una audiència del País Valencià, es tria justament el que no pot acreditar el coneixement del valencià.

Una última consideració lingüística. La Sentència reproduïx íntegrament i en català el manifest que va signar la candidata no escollida a favor de la possibilitat jurídica del dret a decidir. Tenint en compte l'aval del TS cap a la decisió del Consell General d'excloure la candidata, no podem deixar de veure en aquest ús lingüístic, segons la mateixa doctrina de l'alt tribunal no pertinent dins del seu àmbit jurisdiccional, una prova més de la inidoneïtat de la candidata a presidir l'Audiència de Barcelona. La pràctica lingüística del Tribunal també ens diu molt de la neutralitat i l'objectivitat amb què enjudicia.

Per la seva banda, la Sentència de 31 de maig de 2017 enjudicia la impugnació de l'associació judicial Jueces para la Democracia contra un acord del Consell de Ministres que estableix les pautes per designar la terna de juristes proposats per ocupar la plaça de jutge titular del Tribunal Europeu de Drets Humans. El punt combatut judicialment és la previsió que els candidats no superin 61 anys d'edat, tenint en compte

que aquest límit no és establert al Conveni europeu de drets humans. L'associació considera que vulnera el principi d'igualtat i el dret a accedir a càrrecs i funcions públiques en condicions d'igualtat (art. 14 i 23 CE, respectivament). El TS estima la vulneració del principi d'igualtat i anul·la l'acord, malgrat dos vots particulars, un del president de la Sala.

Per al que interessa a la crònica, la qüestió lingüística és esmentada gairebé de passada, però té una significació important:

«No figura como requisito en el CEDH la habilidad en una de las lenguas del Consejo de Europa y, al menos, el conocimiento pasivo de la otra. No obstante es una exigencia razonable que deriva de la Declaración de 19 de febrero de 2010 adoptada en la Conferencia de Interlaken (punto 8.a) y de las Resoluciones de la Asamblea Parlamentaria 1646/2009 (punto 4.4.) y 1366/2004 (punto 3.a), tal cual reitera el Explanatory Memorandum 2012 (punto 10).»

Efectivament, el TS veu com a «exigència raonable» l'habilitat en una de les llengües del Consell d'Europa i el coneixement passiu de l'altra. I certament ho és, perquè per dur a terme una funció tan significada i delicada com la jurisdiccional és necessari conèixer les llengües en què s'ha de treballar. Una evidència, tanmateix, que no es trasllada a l'exercici jurisdiccional a les comunitats autònomes amb llengua pròpia, en què el coneixement de la llengua pròpia i oficial és un mèrit, a la pràctica ni tan sols preferent.

5 La llengua en conflictes laborals

[Interlocutòria del Tribunal Suprem de 10 de gener de 2017. Sala Social. Secció 1a. Ponent: Antonio Vicente Sempere Navarro. Ref. Cendoj: 28079140012017200020](#), més 4 resolucions similars.

[Enllaç al cercador de jurisprudència del Cendoj](#)

Encara en aquesta crònica continuem donant compte de les resolucions que inadmeten els recursos de cassació presentats per la Xunta de Galícia contra les sentències d'instància que decidien a favor dels professors de gallec que van ser acomiadats i que reclamaven la laboralitat de la relació que els vinculava amb l'Administració autonòmica. El volum de resolucions que han recaigut (51 resolucions en cassació) ens aproxima a la dimensió del conflicte entre els professors i l'Administració de la Xunta, que hem reportat en les dues cròniques anteriors ([núm. 66 de la Revista](#), pàg. 348-349; i [núm. 67](#), pàg. 378 i 379).

Tal com hem anat indicant, aquestes resolucions no incideixen sobre el règim jurídic de la llengua, però hi tenen a veure en la mesura que posen fi en la via judicial a un conflicte laboral sorgit en el desplegament organitzatiu de la competència sobre normalització lingüística en la comunitat autònoma de Galícia. El fet que dona origen al conflicte són les denúncies a la Inspecció de Treball que consideraven que la relació que vinculava els professors de gallec que contractava any rere any la Conselleria de Cultura, Educació i Ordenació Universitària de la Xunta de Galícia per impartir cursos a l'Administració per obtenir els certificats de llengua gallega (CELGA) era una vertadera relació de caràcter laboral no reconeguda per l'Administració contractant, la qual al·lega el caràcter administratiu de la contractació. Tant la Inspecció de Treball, com després, en seu judicial, els jutjats socials i la Sala Social del TSJ de Galícia, com finalment el TS en cassació, reconeixen la relació laboral, atesa l'evident dependència i alienitat de la prestació del servei efectuat, així com la inserció de l'activitat dels professors dins una estructura de treball preestablerta i ordenada, que fixava fins i tot el règim de substitucions en cas d'incapacitat laboral d'algun d'ells.

Un dels arguments de la Xunta és que es prescindia del servei d'alguns professors per raó de l'ajustament econòmic. Un argument que servia per reduir una plantilla contractada sense els drets que li serien propis i, alhora, reduir el pes de l'estructura organitzativa que treballa per la normalització del gallec. També nega la Xunta el caràcter de represàlia, en prescindir amb caràcter general dels serveis dels professors, cosa que els tribunals també neguen perquè justament es prescindeix dels professors quan comencen a haver-hi reclamacions de laboralitat. Com dèiem en la crònica anterior, una cosa és que la normalització lingüística sigui un procés, per tant progressiu, per restituir el coneixement i l'ús de la llengua oficial que ha sofert històricament una minorització i una altra de ben diferent és que els treballadors que donen suport a aquest procés se'ls mantingui en una situació laboral provisional i precària i sense els drets propis de la relació laboral.

6 Marques

[Interlocutòria del Tribunal Suprem d'1 de març de 2017. Sala Contenciosa Administrativa. Secció 1. Ponent: Eduardo Calvo Rojas. Ref. Cendoj: 28079130012017200480.](#)

[Enllaç al cercador de jurisprudència del Cendoj](#)

La recurrent impugna la sentència d'instància que confirma la resolució de l'Oficina Espanyola de Patents i Marques que autoritzava el registre de la marca de sabates Z boys (amb un determinat grafisme) davant de les marques també de calçats amb el sintagma «para niños buenos (o casi)» i «per a nens bons (o quasi)». Més enllà dels raonaments de la sentència d'instància, basada sobretot en els grafismes, i del fet que el TS inadmet el recurs per falta d'interès cassacional, apuntem aquí l'aspecte lingüístic que s'hi recull, que és el tractament molt casuístic de les denominacions en llengües no oficials en relació amb les llengües oficials a l'Estat espanyol.

En aquest cas, el tribunal d'instància aprecia que l'«expresión “boys” se utiliza por los castellano/catalano hablantes sin necesidad de traducción alguna y sin identificarla con sus sinónimos en nuestras lenguas». Més en concret, apunta que el mot es relaciona amb el castellà «chicos» (del català «nois» no en diu res). De fet, com indica aquest mateix tribunal, «los conceptos de semejanza, similitud o relación son indeterminados, y requieren en el juzgador una actividad dirigida a dar claridad al ámbito de incertidumbre del concepto», de tal manera que la qüestió de la comparació de dues marques amb paraules o sintagmes equivalents que siguin equivalents en un altre idioma no es farà tant per l'equivalència lingüística, sinó per l'apreciació que al Tribunal li sembla que fa el consumidor tipus. Si una marca s'associa a l'altra i es refereix a la mateixa categoria de productes, la semblança serà un criteri obstatiu per al registre, però si no s'aprecia així, no hi ha obstacle per a la inscripció. En la sentència de la crònica anterior vèiem que «Inspiración» i «Inspiration» eren considerats diferenciables en la mesura que aquest segon es podia considerar vocable de fantasia.

Com s'ha assenyalat en altres ocasions, tot i ser un criteri raonable, la mateixa discrecionalitat i apreciació casuística que requereix pot portar a solucions que poden ser contradictòries amb la mateixa percepció social en què en principi es basa.